

Wonderlijk gemaakt *speciaal*

Algemene
Handleiding

Colofon

Auteurs

P.M. (Elly) van der Gouwe - Dingemanse MSc
A.A.T. (Anke) van 't Hof - van Breugel MSc
P.S.D. (Pietermel) Bredemeijer - Bakker MSc
J. (Joppa) Nijse MSc

Klankbordgroep

W. (Willemieke) Dieleman, senior begeleider beschermde woonvorm Eleos
D. (Dirk) van Garderen, locatiedirecteur Obadjaschool Cluster 3 (V)SO
P.R. (Ellen) van de Kraats - Heij, logopedist Siloah
M.L.B. (Marco) Pouwen, (locatie)coördinator instellingen Adullam
M. (Marianne) Sollie, consulent persoonlijke dienstverlening Helpende Handen
A. (Andrea) van Veen - Jansen, leerkracht/ib'er Rehoboth (V)SO
B.A. (Bonna) van der Wijngaard - Top, regioconsulent Dit Koningskind
J.D. (Jenneke) Wolvers - ten Hove, stafmedewerker Op weg met de ander

Met medewerking van

C.J.B. (Kees) Ritmeester

Vormgeving

Drukkerij Verloop

Illustraties

Lienieboe
L. (Lieneke) Post - de Vree

Afbeeldingen

Foto's: Adobe Stock, Beeldbank PKN en Beeldbank Driestar Educatief.

© 2016 Driestar Onderwijsadvies (onderdeel van Driestar educatief)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

1 Inhoudsopgave

Voorwoord	3
2 Inleiding	5
A Achtergronden	7
3 Een Bijbelse en pedagogische visie	7
4 Aansluiten bij de ontwikkeling	13
5 Wettelijke kaders, kerndoelen en leerlijnen	22
6 Seksueel misbruik	25
B Praktisch aan de slag	
7 Opbouw van het materiaal	28
8 Het materiaal gebruiken	31
9 Praktische handvatten	36
10 Aansluiten bij een ernstige of diepe verstandelijke beperking	38
11 Boeken, websites en materialen	40
12 Bijlagen	43

2 Inleiding

Dit is *Wonderlijk gemaakt speciaal*, praktisch materiaal voor seksuele vorming. In deze handleiding vind je de achtergrondvisie, informatie over de seksuele ontwikkeling en praktische tips om met het materiaal aan de slag te gaan. In deel A staan Bijbelse en pedagogische achtergronden beschreven (hoofdstuk 3 tot en met 6) en in deel B staat beschreven hoe je praktisch aan de slag kunt, hoe het materiaal is opgebouwd en hoe je je kunt voorbereiden (hoofdstuk 7 tot en met 12).

Aanleiding

Hoe is *Wonderlijk gemaakt speciaal* ontstaan? Vanuit verschillende hoeken (sbo's, speciaal onderwijs en woonvoorzieningen) kwamen vragen naar materiaal voor seksuele vorming van mensen met een verstandelijke beperking. Bestaand materiaal sloot niet aan qua identiteit, niveau of vorm. *Wonderlijk gemaakt* bood een goede basis voor het ontwikkelen van passend materiaal. Samen met scholen voor speciaal (voortgezet) onderwijs, belangenverenigingen, ouderverenigingen en woonvoorzieningen is daarom *Wonderlijk gemaakt speciaal* ontwikkeld. De vorm, het niveau en de inhoud van het materiaal zijn aangepast aan de nieuwe doelgroep.

Doel

Het doel van *Wonderlijk gemaakt speciaal* is het aanreiken van praktische handvatten om, in aansluiting op de ontwikkelingsmogelijkheden, leerlingen en cliënten te begeleiden bij thema's en gedrag rond seksualiteit, relaties en weerbaarheid. Met dit materiaal kun jij als leerkracht of begeleider aan de slag met seksuele vorming. In het materiaal wordt de Bijbel als richtsnoer gehanteerd. Het is bedoeld om door begeleiders en leerkrachten uit brede christelijke kring gebruikt te worden. Ieder kan daarbinnen eigen keuzes maken en accenten leggen.

Doelgroep

Dit praktische materiaal is te gebruiken door ieder die werkt met kinderen, jongeren of volwassenen met een lichte of matige verstandelijke beperking. Of je nu werkt op een speciale school (SO en VSO) of in het speciaal basisonderwijs, in een woonvoorziening of in de ambulante begeleiding van jongeren of volwassenen met een verstandelijke beperking, dit materiaal kun je gebruiken zolang je met je leerling/cliënt via woorden kunt communiceren. In de thema's wordt onderscheid gemaakt tussen laag en hoog niveau, waarbij we grofweg uitgaan van matige verstandelijk beperkt en licht verstandelijk beperkt. De school, instelling of organisatie waar je werkt kan een licentie voor het materiaal aanvragen.

Rode draden

Er zijn vier rode draden vanuit onze christelijke en pedagogische visie door de thema's heen verweven. Dat zijn de kernwaarden in de thema's.

1. Zelfbeeld & zelfrespect
2. Goed omgaan met jezelf en de ander
3. Weerbaarheid
4. Relaties & netwerk

Door de thema's heen probeer je leerlingen/cliënten een eerlijk en positief zelfbeeld en zelfrespect mee te geven. Verder leer je hun goed met zichzelf en anderen om te gaan. Ook werk je aan hun weerbaarheid. Ten slotte mag je aan hen laten zien dat ze omringd worden door mensen om hen heen. In hoofdstuk 7 lees je hier meer over.

Handreiking en werkblad

Het materiaal is thematisch opgebouwd met hoofd- en subthema's. Je kunt hierdoor zowel een los thema als een serie thema's bespreken. Per subthema vind je een handreiking voor jou als leerkracht/begeleider om het thema te bespreken. Het werkblad is bedoeld voor je leerling/cliënt en bevat korte tekst, afbeeldingen en een opdracht. Je kunt dit aanpassen voor jouw doelgroep. In hoofdstuk 8 lees je meer over hoe je het materiaal gebruikt. Herhalen blijft hierbij steeds belangrijk. Pak een thema gerust na een paar weken, of een volgend jaar er weer eens bij.

Aan de slag

Actief aan de slag met seksuele vorming in het speciaal onderwijs of in een woonvoorziening doe je niet zomaar. De volgende stappen kunnen scholen en organisaties het beste doorlopen voordat ze starten met *Wonderlijk gemaakt speciaal*.

1. *Bezinning*
Voor het starten met dit praktische materiaal voor seksuele vorming is het belangrijk om als school/organisatie aandacht te besteden aan het onderwerp seksuele vorming. De betrokkenheid van directie, team, bestuur en ouders is van belang.
2. *Vorbereidende training*
De voorbereidende training helpt leerkrachten en begeleiders de achtergronden te begrijpen, hun eigen drempels te overwinnen en het materiaal praktisch te gebruiken. In deze training van twee dagdelen worden leerkrachten en begeleiders toegerust om het materiaal te kunnen gebruiken. Alles wat je moet weten over de achtergronden, de visie en de inhoudopbouw van de materialen komt aan bod, steeds toegepast op je eigen werksituatie. In de training oefenen de deelnemers ook met gesprekken met hun eigen leerlingen/cliënten.
3. *Aandachtsfunctionaris*
Het kan helpen als een teamlid (de ib-er, orthopedagoog of gedragsdeskundige) aandachtsfunctionaris voor het thema seksuele vorming is. Deze aandachtsfunctionaris kan de gezamenlijk gekozen lijn bewaken, vragen van leerkrachten of begeleiders beantwoorden en (op de scholen) een lijn uitzetten voor de verschillende thema's in de verschillende groepen.
4. *Contact met ouders*
Naast overeenstemming in het team, is het ook goed om de ouders van de leerlingen/cliënten op de hoogte te brengen van het gebruik van lessen seksuele vorming. Ouders blijven de eerstverantwoordelijken van de opvoeding van hun kind, ook voor het stuk seksuele vorming. Leerlingen/cliënten met een leeftijd van 18 jaar of hoger, zijn zelf verantwoordelijk, tenzij ze onder curatele of mentorat staan. Dan hebben ze een wettelijk vertegenwoordiger die verantwoordelijk is.
Via een ouderavond kan de school of instelling ouders informeren over het gebruik van *Wonderlijk gemaakt speciaal*, en zo de ouders ook ondersteunen in hun taak van seksuele vorming. Bij de kennismaking met de ouders of in oudergesprekken kan aandacht voor het onderwerp gevraagd worden. Via mail of brief kunnen scholen de gezinnen op de hoogte houden van de onderwerpen die in een bepaalde groep aan de orde komen.

We wensen je veel wijsheid toe in het werken met *Wonderlijk gemaakt speciaal*!